

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи раціонального природокористування і охорони природи

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напряму підготовки _____ 6.040104 географія _____

(шифр і назва напряму підготовки)

для спеціальності __ географія, соціальна та економічна географія

спеціалізації _____

(назва спеціалізації)

факультету _геолого-географічного _____

(назва факультету)

Кредитно-модульна система
організації навчального процесу

Харків 2011

Основи раціонального природокористування і охорони природи Робоча програма навчальної дисципліни для студентів

(назва навчальної дисципліни)

за напрямом підготовки - географія _____, спеціальністю
__географія _____. „____” _____, 2011__.- __ с.

Розробники: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади).

Поліщук Людмила Борисівна, кандидат географічних наук, доцент, доцен

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри _____

_____

Протокол № __ від. “ ____ ” _____ 20__ р.

Завідувач кафедрою _____

_____ (_____) (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ ____ ” _____ 20__ р

Схвалено методичною комісією

_____

Протокол № __ від. “ ____ ” _____ 20__ р.

“ ____ ” _____ 20__ р. Голова _____ (_____) (_____) (прізвище та ініціали)
(підпис)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1.5	Галузь знань 0401 природничі науки – (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.040104 (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): географія	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		4-й	4-й
Загальна кількість годин - 54		Семестр	
		8-й	7,8-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр географії	12 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		12 год.	2 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		30 год.	46 год.
ІНДЗ:		год.	
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 24:30

для заочної форми навчання – 8:46

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – ознайомити студентів з основними стратегічними та тактичними положеннями природокористування та охорони природи, сформулювати у студентів уяву про особливості використання окремих видів природних ресурсів, а також проблеми, що виникають внаслідок антропогенного впливу на природне середовище, ознайомити з підходами до вирішення проблем в галузі охорони природи.

Завдання – надати студентам наукові, організаційні та правові знання у сфері природокористування та охорони природи.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен знати: - основні поняття про природу довкілля: природні ресурси, природні умови, природно-ресурсний потенціал;

- принципи класифікації природних ресурсів;
- нормативи з якості природного середовища та нормативи впливу господарчої діяльності на природне середовище;
- необхідні заходи з охорони природи по зменшенню негативного впливу господарчої діяльності на природне середовище.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен вміти:

- орієнтуватись у визначенні природно-ресурсного потенціалу території;
- орієнтуватись у нормативах впливу господарчої діяльності на довкілля;
- визначати необхідні природоохоронно-екологічні заходи.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. ПФ.Д.03.ПР.О.01.01.Тема

1. Географічні основи раціонального природокористування та охорони природи. Фундаментальні властивості природного середовища. Екосистеми. Біосфера.

Визначення понять: природне середовище, природні умови, природні ресурси, охорона природи. Природно-ресурсний потенціал території. Класифікації природних ресурсів: природна, економічна, екологічна.

ПФ.Д.03.ПР.О.01.02. Тема 2. Ресурсний дисбаланс в природному середовищі.

Основні етапи розвитку охорони природи. Охорона природних об'єктів і тварин у первісному суспільстві (тотемізм, анемізм, табу). Природокористування в давніх рабовласницьких державах та у період Середньовіччя. Перші державні акти в галузі охорони природи.

Корисні копалини. Класифікації корисних копалин.

Паливно-енергетичні ресурси. Енергетична криза. Альтернативні джерела енергії. Негативні наслідки використання паливних ресурсів (порушення теплового балансу планети, кислотні опади, смог, потепління клімату).

Нормування якості атмосферного повітря. Нормування та очистка промислових викидів.

Земельні ресурси. Технології використання сільськогосподарських земель. Забруднення ґрунтів. Рекультивація земель.

Агрокліматичні та рекреаційні ресурси.

Водні ресурси. Водокористування та водоспоживання. Забруднення водних об'єктів. Евтрофікація водойм. Нормування якості природних вод. Нормування скидів стічних вод у водні об'єкти.

Біологічні ресурси. Лісові ресурси. Напрямки використання лісів: основне, побічне. Лісовідновлення. Раціональне ведення лісового господарства. Наслідки перевипасу тварин (збіднення видового складу рослинності, деградація ґрунтів, посилення аридизації).

Ресурси тваринного світу. Дикі та свійські тварини. Стійлове та пасовищне тваринництво. Зменшення чисельності диких тварин, зміна ареалів їх поширення. Рідкісні та зникаючі види. Червона книга України.

Природно-заповідний фонд. Найвідоміші заповідники й національні парки світу й України.

Модуль 2.ПФ.Д.03.ПР.О.01.03. Тема 3. Охорона ландшафтів. Геосистемна організація охорони природи.

Економічні аспекти охорони природи. Галузі господарської діяльності та їх вплив на природне середовище. Геосистеми, геотехсистеми. Природокористування адаптивне, конфліктне, компліментарне. Оптимізація природокористування.

Економічні механізми підвищення ефективності використання природних ресурсів та забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

СВ.С.03.ПР.О.01.01. Тема 4. Охорона природи і раціональне використання природних ресурсів за рубежом. Міжнародне співробітництво в галузях охорони природи.

Міжнародні стандарти управління якістю і забезпечення якості ISO 9000 та системи управління навколишнім середовищем ISO 14000. ОВНС та екологічна експертиза (EIA) як засіб управління навколишнім середовищем.

Міжнародні угоди в галузі раціонального використання природних ресурсів та охорони природи. Концепція сталого розвитку.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин										
	Денна форма					Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі			
л		п	лаб	інд	сп	л		п	лаб	ін	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Модуль 1											

Тема 1. Географічні основи раціонального природокористування та охорони природи. Фундаментальні властивості природного середовища. Екосистеми. Біосфера.	2	2									
Визначення понять: природне середовище, природні умови, природні ресурси, охорона природи.	3		4			3					
Природно-ресурсний потенціал території.	2					2					
Класифікації природних ресурсів: природна, економічна, екологічна.	4		2			2					
Тема 2. Ресурсний дисбаланс в природному середовищі. Корисні копалини.	10	4				2					
Агрокліматичні та рекреаційні ресурси.	2					2					
Водні ресурси.	1					1					
Біологічні ресурси.	1					1					
Ресурси тваринного світу.	1					1					
Разом за модулем 1	27	6	6			15					
Модуль 2											
Тема 3. Геосистемна організація охорони природи. Економічні аспекти охорони природи.	3	3									
Галузі господарської діяльності та їх вплив на природне	5					5					
	8		3			5					

середовище.										
Тема 4. Охорона природи і раціональне використання природних ресурсів за рубежом.	4	1				3				
Міжнародне співробітництво в галузях охорони	11	2	3			2				
Разом за модулем 2	27	6	6			15				
Усього годин	54	12	12			30				
Модуль 3										
Індивідуальне науково-дослідне завдання										
Усього годин										

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Визначення понять: природне середовище, природні умови, природні ресурси, охорона природи. Класифікації природних ресурсів: природна, економічна, екологічна.	6
2	Галузі господарської діяльності та їх вплив на природне середовище.	3
3	Аналіз міжнародних стандартів управління якістю та забезпечення якості і систем управління навколишнім середовищем	3

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин

1		
2		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Визначення понять: природне середовище, природні умови, природні ресурси, охорона природи.	3
2	Природно-ресурсний потенціал території.	2
3	Класифікації природних ресурсів: природна, економічна, екологічна.	2
4	Ресурсний дисбаланс в природному середовищі.	2
5	Корисні копалини.	2
6	Агрокліматичні та рекреаційні ресурси.	1
7	Водні ресурси.	1
8	Біологічні ресурси.	1
9	Ресурси тваринного світу.	1
10	Економічні аспекти охорони природи.	5
11	Галузі господарської діяльності та їх вплив на природне	5
12	Охорона природи і раціональне використання природних ресурсів за рубежом.	3
13	Міжнародне співробітництво в галузях охорони середовища.	2
	Разом	30

9. Індивідуальне навчально - дослідне завдання

10. Методи навчання

Лекції.
Практичні роботи.

11. Методи контролю

Виконання практичних робіт.
Поточний контроль.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
Модуль 1				Модуль 2				
T1	T2			T3	T4			100
20	30			20	30			

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота											Підсумкови й семестрови й контроль (екзамен)	Сума	
Модуль 1			Модуль 2				Модуль 3				40	100	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11			T12

T1, T2 ... T12 – теми модулів

Приклад за виконання курсової роботи

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
до _____	до _____	до _____	100

Для кожної теми модуля вказати форми контролю навчальних здобутків студентів та критерії оцінювання.

Для кожного модуля вказати мінімальну кількість балів, які повинен набрати студент для зарахування модуля.

Вказати умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
1-49	FX	незадовільно	не зараховано

13. Методичне забезпечення

1. Матеріали лекцій за темами програми.
2. Матеріали для самоконтролю знань.
3. Наочні матеріали, карти, таблиці, схеми.

14. Рекомендована література

1. Арустамов Э.А., Волощенко А.Е., Гуськов Г.В., Косолапова Н.В. Природопользование: Учебник для вузов. М.: Дашков и К, 2005. – 310 с.
2. Зубилин И.Г., Холин Ю.В., Юшко В.К. Научные основы охраны природы и рациональное природопользование: У.п. для вузов. – Х.: Фолио, 1999. – 169 с.
3. Миланова Е.В., Рябчиков А.М. Использование природных ресурсов и охрана природы. – М.: Высшая школа, 1986. – 278 с.
4. Пыльнева Т.Г. Природопользование. – М.: Фонстатинформ, 1997. -183 с.
5. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
6. Романова, Куракин. Использование природных ресурсов мира. – М.: Изд-во МГУ, 1992. - 287 с.
7. Руденко В.П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України. – К.: ВШ, 1993.
8. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навч. Посібник. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 247 с.
9. Туниця Т.Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст. – К.: Знання, 2006. – 300 с.
10. Экология города. /Под ред. Стольберга. – К., 2000.

15. Інформаційні ресурси

1. Фонди Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В.Н. Каразіна.
2. Ресурси Інтернету:
Програма ООН по окружающей среде (<http://www.unep/net>)
Програма ООН по окружающей среде UNEP (United Environment Program) - (<http://www.unep/net>)